

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора філософії
за спеціальністю 081 Право Левченко Діани Сергіївни на дисертаційне
дослідження Селменського Максима Степановича на тему «Правове
забезпечення міжнародного співробітництва України та Словацької
Республіки у сфері підприємницької діяльності», подане до захисту у
спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на
здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Проблематика правового забезпечення міжнародного співробітництва у сфері підприємницької діяльності належить до числа ключових у сучасній юридичній науці, адже безпосередньо пов'язана з економічною безпекою держави, стабільністю правового середовища та забезпеченням передбачуваності для суб'єктів господарювання. Для України, яка перебуває на етапі глибокої інтеграції до європейського правового простору, це питання має не лише теоретичне, а й стратегічно-прикладне значення.

Актуальність обраної теми істотно посилюється в умовах повномасштабної збройної агресії проти України, що спричинила масштабну релокацію бізнесу та трудових ресурсів до держав — членів Європейського Союзу, зокрема до Словацької Республіки. Ці процеси висвітлили необхідність системного переосмислення правових механізмів транскордонного підприємництва, узгодження нормативних режимів та усунення правових асиметрій, які обмежують ефективну економічну взаємодію.

Дисертаційне дослідження М. С. Селменського вирізняється комплексним підходом до вивчення зазначеної проблематики. Автор не обмежується аналізом договірно-правової бази, а пропонує цілісну концептуальну модель правового забезпечення українсько-словацького співробітництва, що враховує нормативний, інституційний та цифровий виміри. Важливо, що в роботі простежується тісний зв'язок із практичними потребами держави та бізнесу — забезпечення передбачуваності, симетричності процедур і підвищення доступності правового середовища для малого та середнього підприємництва.

З огляду на зазначене, тема дисертації Селменського Максима Степановича є безумовно актуальною, своєчасною та такою, що відповідає сучасним викликам розвитку правової науки й практики європейської інтеграції України.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Аналіз дисертаційного дослідження Селменського Максима Степановича та його наукових публікацій засвідчив високий рівень наукової культури, системність мислення та здатність автора до комплексного опрацювання складних міждисциплінарних проблем. Робота вирізняється чіткою логікою побудови, послідовністю викладу матеріалу та узгодженістю між метою, завданнями, методологічними підходами і висновками. Структура дисертації є збалансованою, що забезпечує цілісність дослідження та прозорість аргументації.

Автор здійснив глибокий аналіз широкого кола наукових джерел — праць вітчизняних і зарубіжних учених, актів міжнародного та європейського права, практики Суду ЄС, двосторонніх угод України та Словацької Республіки, а також національного законодавства обох держав. У роботі поєднано доктринальний, порівняльно-правовий та емпіричний підходи, що дозволило всебічно розкрити сутність і специфіку правового забезпечення міжнародного підприємницького співробітництва.

Важливим є те, що всі розділи дисертації вибудовані відповідно до принципів послідовності, узгодженості та взаємодоповнюваності. Це створює логічну наукову конструкцію, у межах якої автор послідовно переходить від загальнотеоретичного обґрунтування до конкретних пропозицій з удосконалення правових механізмів українсько-словацької взаємодії у сфері підприємництва.

Здобувачеві вдалося обґрунтувати низку положень, які мають як теоретичну, так і прикладну цінність, зокрема щодо гармонізації правових режимів, усунення правових асиметрій, розвитку інституційної архітектури транскордонного співробітництва та запровадження принципів цифрової інтероперабельності у правовому регулюванні.

Основні наукові результати дослідження опубліковані у семи наукових публікаціях, серед яких чотири статті у фахових виданнях, включених до переліку

МОН України, та три тези доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Зміст публікацій відповідає тематиці дисертації та відображає ключові результати проведеного дослідження.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Наукова новизна дисертаційного дослідження Селменського Максима Степановича полягає у формуванні нової інтегрованої концепції правового забезпечення міжнародного співробітництва України та Словацької Республіки у сфері підприємницької діяльності. Робота є однією з перших спроб комплексного осмислення цієї проблематики крізь призму поєднання нормативного, інституційного та цифрового вимірів правового регулювання. Уперше запропоновано багатокритеріальну методологічну рамку оцінювання ефективності двосторонніх правових інструментів та введено в науковий обіг поняття «договірні-інституційна архітектоніка», що поглиблюють науково-категоріальний апарат сучасного міжнародного права. Розроблено авторську типологію гармонізації правових режимів і модель багаторівневої узгодженості, які дозволяють оцінювати передбачуваність і стабільність правового середовища транскордонного підприємництва. Сформовано авторську стратегію удосконалення правового забезпечення українсько-словацького підприємницького співробітництва, що поєднує нормативний, інституційний і цифровий виміри та визначає поетапну дорожню карту розвитку до 2035 року. Удосконалено підхід до оцінювання впливу правового регулювання на діяльність малого і середнього бізнесу, уточнено модель узгодженості між нормою, інтерпретацією, інституцією та моніторингом, а також методологію порівняльно-правового аналізу через поєднання інструментів «жорсткого» і «м'якого» права. Подальшого розвитку набули концепція подолання дуалізму цивільного та господарського законодавства у контексті гармонізації з правом ЄС, підходи до застосування моделі «регуляторної пісочниці» (*regulatory sandbox*) у митній і комплаєнс-сфері для малих і середніх підприємств, а також напрями модернізації інвестиційних і податкових угод між Україною та Словацькою Республікою.

відповідно до стандартів ЄС та ОЕСР. Отримані результати відзначаються цілісністю, обґрунтованістю та практичною спрямованістю, а їх зміст повною мірою відображено у наукових публікаціях здобувача.

У роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації як теоретичного характеру, так і пов'язанні з ними рекомендації щодо практичного застосування, що свідчить про цілісність, завершеність та значущість новизни отриманих результатів.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові результати, отримані Селменським Максимом Степановичем, відзначаються високим рівнем обґрунтованості, логічною завершеністю та внутрішньою послідовністю. Вони базуються на системному аналізі міжнародних договорів, актів Європейського Союзу, національного законодавства України та Словацької Республіки, рішень Суду ЄС, а також практики транскордонного підприємництва. Така широка джерельна база забезпечила глибину, достовірність і практичну значущість зроблених висновків.

У дисертації простежується чітка логіка переходу від загальнотеоретичного обґрунтування до прикладних рекомендацій. Висновки послідовно корелюють із поставленими завданнями та результатами кожного розділу, що свідчить про методологічну узгодженість дослідження. Дисертант аргументовано розкрив закономірності правового забезпечення міжнародного співробітництва між Україною та Словацькою Республікою, визначив структурні, функціональні та цифрові аспекти цього процесу, окреслив чинники правових асиметрій і механізми їх подолання.

Важливо, що обґрунтованість наукових положень підтверджена також зібраними автором емпіричними даними – результатами опитувань і якісних інтерв'ю з представниками бізнес-середовища, які доповнили аналітичні висновки і забезпечили їхню практичну верифікацію. Це підвищує достовірність та прикладну цінність отриманих результатів.

У роботі простежується наукова послідовність і виваженість аргументації: від аналізу джерел права ЄС і двосторонніх угод — до розроблення конкретних пропозицій щодо усунення нормативних та інституційних дисбалансів і формування цілісної договірно-правової моделі співробітництва. Сформульовані автором висновки мають як теоретичну новизну, так і практичну значущість для гармонізації законодавства України з *acquis* ЄС, оптимізації договірних механізмів зі Словацькою Республікою та підвищення ефективності регулювання транскордонної підприємницької діяльності.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Дисертаційна робота Селменського Максима Степановича свідчить про високий рівень сформованості у здобувача науково-дослідницьких компетентностей та глибоке розуміння методології сучасних правових досліджень. Автор переконливо продемонстрував уміння добирати та узгоджено застосовувати методи, адекватні об'єкту, предмету й меті свого дослідження, що забезпечило його комплексність і цілісність.

У межах роботи послідовно використано низку взаємопов'язаних методів. Зокрема, діалектичний підхід дозволив простежити закономірності розвитку правового забезпечення міжнародного підприємницького співробітництва в умовах євроінтеграційних трансформацій; системно-структурний метод забезпечив аналіз досліджуваного явища як багаторівневої правової системи, що охоплює національний, двосторонній і наднаціональний рівні регулювання; порівняльно-правовий метод надав можливість виявити правові асиметрії між українським, словацьким та європейським законодавством і визначити шляхи їх гармонізації.

Важливу роль у досягненні результатів відіграли методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, завдяки яким забезпечено логічний перехід від загальних теоретичних засад до практичних висновків. Історико-правовий метод дав змогу простежити еволюцію договірно-правових засад українсько-словацького співробітництва, а формально-юридичний — уточнити понятійний апарат дослідження, зокрема категорії «правова асиметрія» та «інтеграційна сумісність».

Значну увагу приділено емпіричним методам, зокрема кейс-аналізу, контент-аналізу, анкетуванню та інтерв'ю з представниками бізнес-середовища, що дозволило автору не лише теоретично обґрунтувати свої положення, а й перевірити їх практичну достовірність. Крім того, застосування методу правового моделювання сприяло формуванню авторської концепції «договірно-інституційної архітекτονіки» та моделі багаторівневої узгодженості правових режимів.

Завдяки широкій методологічній базі, поставленні автором задля досягнення мети дисертаційного дослідження, завдання виконанні на високому методологічному рівні, що слугує підтвердженням оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Результати дисертації Селменського Максима Степановича мають вагомe теоретичне й практичне значення. У науковому аспекті робота поглиблює методологію порівняльно-правового аналізу транскордонного підприємництва, уточнює поняття «правова асиметрія» та вводить у науковий обіг концепції «договірно-інституційної архітекτονіки» й «регуляторного трикутника», що розширюють уявлення про механізми гармонізації національного та європейського права.

Практичне значення полягає у можливості використання висновків і рекомендацій дисертації для вдосконалення договірно-правової бази українсько-словацького співробітництва, адаптації національного законодавства до стандартів ЄС, а також розвитку цифрових інструментів підтримки малого і середнього бізнесу.

Положення дослідження можуть застосовуватись у нормотворчій, правозастосовній і освітній діяльності — зокрема, у навчальних курсах із міжнародного та європейського права. Отже, результати дисертації поєднують теоретичну глибину з практичною спрямованістю та мають міждисциплінарний характер.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційна робота Селменського Максима Степановича є цілісним і завершеним науковим

дослідженням, яке повністю відповідає вимогам, установленим до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Тема відзначається науковою і практичною значущістю, а її реалізація демонструє глибоке опрацювання проблеми правового забезпечення міжнародного співробітництва у сфері підприємницької діяльності.

Структура роботи логічна та збалансована: дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють теоретичний, аналітичний і прикладний напрями дослідження, висновків, списку використаних джерел і додатків. Така побудова забезпечує послідовність викладу матеріалу, чіткий перехід від наукового аналізу до практичних рекомендацій і відображає методологічну системність автора.

У кожному розділі подано обґрунтовані проміжні висновки, які логічно підсумовуються у загальних висновках дисертації. Усі завдання, визначені у вступі, реалізовані в повному обсязі, а зміст відповідає поставленій меті та логіці дослідження.

Робота вирізняється науковою ґрунтовністю, охоплює як доктринальні, так і прикладні аспекти проблематики, що забезпечує її цілісність і завершеність. Список використаних джерел є репрезентативним і містить велику кількість вітчизняних та зарубіжних публікацій, нормативно-правових актів і міжнародних документів, що свідчить про належний рівень опрацювання теми.

Загалом дисертація відзначається логічною структурою, послідовністю викладу, аргументованістю висновків і повною відповідністю академічним стандартам оформлення та змісту наукових досліджень.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Результати дисертаційного дослідження Селменського Максима Степановича мають значний практичний потенціал і можуть бути використані в нормотворчій, правозастосовній, підприємницькій та освітньо-науковій діяльності.

Запропоновані положення придатні для вдосконалення договірно-правових механізмів українсько-словацького співробітництва та оновлення нормативного середовища відповідно до *acquis* ЄС і стандартів ОЕСР. Вони можуть бути

враховані під час підготовки нових або модернізації чинних інвестиційних, податкових та митних угод, а також при формуванні єдиних процедур взаємного визнання електронних документів і довірчих послуг.

Практичне значення мають запропоновані автором підходи до створення цифрових інструментів транскордонної взаємодії, зокрема концепція «цифрового шлюзу для МСП», що спрощує доступ підприємців до адміністративних сервісів і знижує транзакційні витрати. Вони також можуть бути використані органами виконавчої влади, бізнес-асоціаціями та торгово-промисловими палатами для розроблення методичних матеріалів і рекомендацій у сфері міжнародного підприємництва.

Матеріали дослідження можуть бути інтегровані у зміст освітніх програм і спецкурсів із міжнародного, європейського та підприємницького права, а також використані як методична база для подальших досліджень у сфері права, економіки та європейських студій.

Отже, результати дисертації поєднують наукову глибину з практичною корисністю й можуть слугувати базою для вдосконалення правового регулювання транскордонного підприємництва, підвищення ефективності публічного управління та розвитку бізнес-середовища України.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Позитивно оцінюючи результати здійсненого Селменським М. С. дослідження, підкреслюючи їх наукову та практичну цінність, необхідно звернути увагу на деякі дискусійні питання.

1. Дещо категоричним видається твердження автора про те, що правова асиметрія між Україною та Словачькою Республікою «є головною причиною зниження конкурентоспроможності українського бізнесу» (розд. 2.4). З огляду на багатофакторність цього явища, варто було б чіткіше окреслити співвідношення правових, економічних та організаційних чинників, які формують умови транскордонного підприємництва.

2. У межах підрозділу 2.3 не зовсім зрозуміло, яким чином кількісні результати анкетування інтегруються з якісними висновками інтерв'ю. Відсутній

короткий підрозділ синтезу, який би поєднав обидва підходи у єдину інтерпретаційну рамку.

3. Під час розкриття теоретико-методологічних засад дослідження недостатньо акцентовано на українських наукових джерелах останніх п'яти років, що могло б повніше відобразити еволюцію вітчизняного наукового дискурсу та його вплив на формування дослідницької позиції автора.

4. У тексті дисертації загалом простежується занадто активне використання англіцизмів (*compliance, governance, benchmarking* тощо). З огляду на наукову традицію української юридичної термінології, доцільним видається подання українських відповідників або коротких пояснень під час першого вживання таких термінів. Це сприятиме точнішому розумінню змісту категорій і забезпечить термінологічну узгодженість у межах роботи.

5. У Стратегії удосконалення правового забезпечення (розд. 3.4) автор передбачає систему ключових показників ефективності (KPI). Водночас їх критерії подано переважно в описовій формі. Доцільно було б конкретизувати методику вимірювання цих показників і визначити, які саме інституції мають здійснювати моніторинг їх виконання.

Зазначені зауваження та рекомендації мають дискусійний характер і не знижують загалом високого теоретико-методологічного рівня та практичної значущості представленого до захисту дисертаційного дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Селменського Максима Степановича фактів порушення академічної доброчесності (плагіату чи фальсифікації) не виявлено. Дисертація є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Селменського Максима Степановича на тему «Правове забезпечення міжнародного співробітництва України та Словацької Республіки у сфері підприємницької діяльності» є завершеною, самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне

доцент кафедри менеджменту
та інноваційного розвитку
Вищого навчального закладу

доктор філософії за спеціальністю 081 Право

Діана ЛЕВЧЕНКО

Підпис Олена Левицька засвідчук
Директор департаменту кадрів Вищого навчального закладу
"Університет економіки та права "Крок"
О. Левицька
12.11.2023 р.